

ipse vocat Ochem; hunc enim censet templum restaurasse, non Darium Hystaspis. Vide S. Hieronymum et Pererium, qui hæc omnia fose confutat toto lib. XI.

Unde inchoanda 70 hebdomades?

Certam est cas implens esse tempora Christi.

Verum omissis multiplicibus hæcæ sententiis utpote vel manifeste falsis, vel improbabilibus, ex his que jam contra Judeos disputati et demonstravi, suppono cum communi omnium Interpretum, Patrum et Doctorum orthodoxorum sententia, ex hæcæ 70 hebdomadibus satis convinci Judeos, quod Messias, sive Christus, jam pridem advenit, fueritque Jesus, quem christiani colunt: quia omnium sententia finiuntur et finite sunt hæc hebdomades sub illud tempus, quo vixit Christus, licet ob tam præcise chronologie obscuritatem et varietatem, difficile sit primum et ultimum earum annum præcise consignare, in eoque variant Interpretes: nam 70 hebdomades faciunt 490 annos, qui jam diu expleti sunt eo tempore quo vixit Jesus. Rursus consecratio, ductus, prædicatio et occisio Christi, per annos hæc Daniele distributa et consignata, in alium neminem, quam in Jesum Christum conveniunt. Denique desolato Jerusalem post eadem Christi, eversio templi, Judeorum perenne excidium, aliaque que hic ultima hebdomade futura prædicit Daniel, sub tempus passionis Jesu Christi, adimpleta sunt; ut ex historiis tam sacris, quam profanis notissimum est. Vide Franciscum Suarez, II. part. disp. 4, sect. II. Nunc

Conclusio prima. Probabile est has 70 hebdomades inchoandas esse ab anno vigesimo Artaxerxis Longimani. Probatur: nam hoc solo anno legitimus ab eodem exisse mandatum, et potestatem Nehemie esse factam ad reedificandam Jerusalem, ut patet Nehem. II. 3 et 6.

Dices: Annus hic 20 Artaxerxis fuit 4 olympiadis 83; Christus autem passus est anno 4 olympiadis 202. Ergo ab hoc anno 20 usque ad passionem Christi fluxerunt tantum anni 477, aut excludendo utrinque ultimos annos imperfectos 475, tot enim invenies, si olympiades intermedias multiplices per quatuor; queque enim olympias quatuor confinet annos: 70 hebdomades autem efficiunt annos non 475, sed 490. Ergo hæc hebdomades des 13 annis citius, puta non a 20, sed a 7 anno Artaxerxis inchoanda sunt. Respondeo Judeos usos fuisse annis lunaribus, quorum quisque confinet 12 lunationes, sive menses lunares: mensis autem lunaris constat 29 diebus cum dimidio: tot enim sunt ab uno novilunio ad aliud. Unde sequitur quod annus lunaris minor sit solari 11 diebus: habet enim dies 354, cum solaris habeat dies 365; quare 473 anni solares faciunt 490 annos lunares, et de his loquitur Daniel, undè et hebdomades hæc abbreviata esse dicit. Ita Julius Africanus, lib. V. *Annales*, Chrysostomus, Rupertus, Pererius, Tornielius, Gordonus et multi alii.

Verum, quia Scriptura passim non lunaribus, sed communibus et solaribus utitur annis; et

Rebilitatur.

quia, licet Hebræi uterentur annis lunaribus, tamen tertio quoque anno ex diebus, qui exereverant, mensem addebant, et sic per embolismos annos lunares æquabant solaribus, tum ut chroniceis et chronologica aliarum gentium se utaque accomodarent, tum propter Pascha et Pentecosten, ut illa congruo tempore a lege statuto, puta post æquinocium vernum 14 die primi mensis, semper celebrarent: alioqui enim, cum annus lunaris minor sit solari, sæpe Pascha celebrare debuissent vel ante æquinocium vernum, vel alio mense quam primo. Unde Lyranus, qui origine fuit Hebræus, et in Hebræorum rebus versatissimus: « Falluntur, inquit, qui putant Hebræos talibus (lunaribus) annis usos aliquando; alioquin tota veteris instrumenti series vacillat. » Idem asserit Galatinus, lib. IV. cap. xv, qui cap. xv conatur per annos solares hos annos computare, incipiendo ab anno 20 Artaxerxis Longimani, et proseguendo eos per annos singulorum regum usque ad Christum; hinc

Dico SECUNDO: Probabilis est hos 490 annos esse communes, sive solares, et cum a Christo retro computando secundum hos annos, primum incidit in annum 7 Artaxerxis Longimani; dico a posteriori certum videri ab hoc anno 7 Artaxerxis inchoandas esse has 70 hebdomades; nam si aliunde incipias, non explebis numerum 490 annorum communium sive solarium, uti omnes consentiunt. Itaque cum annus hic 7 Artaxerxis concurrit cum anno 4 olympiadis 80, et cum anno Urbis condite 207; Christi vero baptismus incidit in annum 45 Tiberii, qui annus concurrit cum anno 4 olympiadis 201, et cum anno Urbis 781; hinc sequitur ab anno hoc Artaxerxis usque ad duodecim Christum, id est usque ad tempus hoc baptismi Christi, quo Christus constitutus et declaratus est dux populi Dei, sive ductor et doctor Ecclesie (dicente Deo Patre: « Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite ») fluxisse 69 hebdomades, id est annos 483. Deinde in medio, ut ait angelus, septuagesime et ultime hebdomade, id est anno 487, qui fuit 18 Tiberii Cesaris, occisum esse Christum, et tribus annis post Christi mortem finiri hebdomades 70, id est annos 490. Hoc enim verius est, quam id quod consent Africanus, Rupertus et Beda, scilicet 70 hebdomades præcise finiri ipso anno passionis Christi. Sic enim dicere debuisset Gabriel: In fine (non in dimidio) hebdomade, occiso Christo, deficient hostia et sacrificium. Computo per olympiades, quia hæc computatio est certissima, præcisa et expeditissima; cum per reges sæpe sit interrupta et incerta, æque ac varia et prolixa.

Dices: Anno 7 Artaxerxis nullus exiit sermo de reedificanda Jerusalem; ab hoc autem sermone hebdomades hæc inchoandas esse asserit angelus: ergo ille ab hoc anno septimo non sunt inchoanda. Respondent aliqui insignes chronologi ingeniose et apposite, quod annus ille 20 Artaxer-

Concluditur per Veritatem est 70 hebdomades inchoandi anno 7 Artaxerxis Longimani.

Reprobatur etiam per annum 20 Artaxer-

ut ejusdem regnantis cum patre.

Probatur et Josepho.

Rebilitatur primo.

Secundo.

xis, quo ipse dedit Nehemie facultatem reedificandi Jerusalem, *Nehem. II. 1*, non sit 20, ab eo tempore quo ipse solus regnavit post patrem; sed ab eo quo ipse, vivente patre Xerxe, simul sed ab eo regnare cepit, cum scilicet Xerxes ad bellum contra Græcos proficisceretur, quod videtur fuisse anno Xerxis quinto: tum enim bellum in Græcos exarsisse videtur. Hæc sententia colligitur ex Josepho: ipse enim asserit, anno 25 Xerxis, id est anno 25 ab eo tempore quo Xerxes regnare cepit, missum esse Nehemiam, eumque perfecisse mœnia Jerusalem, anno Xerxis 28, id est anno Artaxerxis 23, ex quo scilicet ipse regnare cepit cum patre Xerxe, qui annus fuit septimus, quo solus post patrem regnavit Artaxerxes: nam pater ejus Xerxes non nisi 20 annos regnavit. Itaque licet anno 20 Artaxerxis, ut ait Nehemias, exierit sermo, id est mandatum de edificanda Jerusalem, tamen anno ejus 23 (quem Josephus vocat 28 Xerxis, id est 28 ab initio regni Xerxis), ex quo scilicet regnare cepit cum patre Xerxe, qui fuit Artaxerxis solius regnantis annus septimus, exitum, id est effectum, habuit hic ejus sermo et mandatum; quia tunc juxta ejus prescriptum mœnia Jerusalem restaurata et perfecta sunt a Nehemia. Unde patet hunc exitum, id est effectum, incidisse in annum 7 Artaxerxis, a quo inchoandas esse 70 hebdomades in conclusione asserui.

Hæc sententia subtiliter adinventata est, eique favet S. Chrysostomus, sed difficultate non caret: nam primo, tota nititur Josepho: Josephus autem hic, uti et alibi manifeste errat, dum regno Xerxis tribuit annos 28, et dum in fine capituli, hæc omnia gesta esse, regnante Xerxe, asseverat. Si regnante, ergo et vivente Xerxe: nam Eusebius, Orosius, Diodorus Siculus, Severus Sulpitius, Beda et alii Xerxi tantum tribuunt annos 20 vel 21. Rursum Esdras, cap. vii, et Nehemias, cap. i, asserunt non Xerxem, ut vult Josephus, sed Artaxerxem misisise tam Esdras quam Nehemiam in Jerusalem. Causa erroris Josephi videtur fuisse, quod historici subinde confundunt nomina hæc, Xerxes et Artaxerxes, quasi sit unum idemque. Unde Thucydides et Charon apud Plutarchum in *Vita Themistoclis*, Cicero, lib. XX, *epist. ad Attic.*, Philostratus, lib. I. *De Vita Apollonii*, et Probus in *Vita Themistoclis*, tradunt Themistoclem capitis damnatum a Græcis fugisse ad Artaxerxem; cum Ephorus, Dimon, Clitarchus, Heraclides apud Plutarchum supra, asserant eum fugisse ad Xerxem. Xerxes enim persice significat bellatorem. Quocirca idem est nomen hebraice *Achaseres*, latine *Assuerus*; persice *Ochos carces*, *Achaseres*, *Artaxerxes*, græce *Όσος καρς*, id est *acer Mars*, ut dixi cap. xix in *Pentateucho*.

Secundo, quia hæc sententia videtur nonnihil torquere ab exitu sermonis. Hæc enim phrasim Hebræis significat non finem, nec executionem, sed initium loquendi, puta ipsum loquentis et mandantis imperium, maxime quia sequitur: « U

ædificetur, » vel, ut hebraice est, *ad edificandum Jerusalem*. Sic enim passim Propheta dicit, « exit sermo, » vel « verbum a Domino, » id est Dominus coepit loqui et mandare. Sic exiit edictum a Cesare Augusto, ut describeretur orbis, cum scilicet ipse jussu ejus describeret.

Tertio, quia Scriptura videtur annos Artaxerxis solius regnantis numerare, atque per ejus annum septimum, vigesimum et trigessimum secundum consignare chronologiam in Esdra et Nehemia: ergo annus hic 20 Artaxerxis, est ejus non cum patre, sed solius regnantis, et ita ejus annos hosce consignat Eusebius, et alii.

Quarto, quia valde incertum est an tam cito Artaxerxes regnare coepit cum patre, scilicet anno Xerxis quinto: tum enim Artaxerxes videtur puer fuisse, et ad regendum ineptus; imo post mortem patris ægre et vix regnum paternum adit. Artabanus enim præfectus post mortem Xerxis regnum invasit, illudque septem mensibus tenuit. Adde, Artaxerxes erat nimis natus filiorum Xerxis; senior erat Darius, quem proinde potius quam Artaxerxem regni administratorem in bellum abiens reliquisset Xerxes. Unde et Artabanus primo necevit Darium, deinde Artaxerxi insidiatus, id est eo sublato invaderet regnum, ut refert Justinus, lib. liii.

Denique cum Scriptura velit ab hoc exitu sermonis Artaxerxis inchoari 70 hebdomades, omnino annum hunc exitus alicubi consignare debuit. Unde enim aliqui sciemus initium harum hebdomadarum? voluit ergo exitum hunc non a profano homine, et dubie fidei, puta Josepho, sed a se peti. Quare expeditius et facilius ad argumentum responderi potest; atque

Dico TERTIO: Exiit sermo Artaxerxis de reedificando Jerusalem anno ejus septimo; nam illo anno, ut patet *Esdræ VII. 6*, Artaxerxes misit Esdras in Jerusalem, cum multis Judæis in Babylone captivis, deditque, ait Scriptura, illi omnem petitionem: non est autem dubium quum Esdras vel maxime, templo jam edificato, petierit etiam urbem reedificari, ut a vicinis hostibus Judei essent tuti, tum in urbe, tum in cultu Dei in templo. Unde et Esdræ in Jerusalem abeundi ad hanc rem, ut videtur, Artaxerxes jussit dari centum talenta argenti, et annonam copiosissimam: permisit enim ea voluntati Esdræ et Judeorum, ut dicitur vers. 48. Esdras autem, ut dicitur, non est magis optabant, quam urbem restaurari.

Secundo, quia ex edicto Artaxerxis, Esdras ex Babylone omnino rediit Judeos cives in Jerusalem: cur, nisi ut civitatem reedificarent? ubi enim sunt cives, ibi debet esse et civitas. Adde, quod his civibus rex suo edicto immunitatem dederit, et leges civicas ac magistratus et iudices per Esdras constitui jussit, ut dicitur ibidem vers. 23; hæc enim sunt *civitas et civium*.

Tertio, quia ante Nehemiam, qui perfectit mœnia Jerusalem, ceptam fuisse ejus reedificatio-

Conclusio tertia. Artaxerxes dedit Esdræ copiam reedificandi Jerusalem anno regni sui septimo. Probatur primo.

nam, patet ex eo quod Nehemias scribit se, anno vigesimo Artaxerxis, adisse et invenisse murum Jerusalem desampatum, ejusque portas igni combustas. *Nehem. 1, 3, et 11, 13*, non utique a Nabuchodonosoro: hoc enim a 70 et amplius annis audierat; sed a Sanaballat, et similibus Judaeorum hostibus sub tempora Esdrae. Et ubi, quæso, ante Nehemiam per tot annos habitassent in Jerusalem tot Levitarum, sacerdotum, et Judaeorum milia, quæ Nehemias veniens ibi invenit? quomodo Judæi ibidem, cum hostes haberent vicinos, eosque infensissimos, sine moribus ab illi illasi manere potuissent?

Dices: Hæc sententia est nova, nec ullum habet auctorem. Respondeo: Hanc sententiam docent diserte multi recentiores chronologi, ut Angelocrotor, Fumeius, Capellus, Bucholzerus, Helvicus et alii in suis Chronologiis, esto in fide heterodoxi. Eamdem tenet Cedrenus in *Artaxerxæ*, pag. 419, ac insinuat Theodoretus, dum ait Artaxerxem misisse Esdræ et Nehemiam, ut muros Jerusalem reedificarent. Eamdem reipsa docent Eusebius et passim alii chronologi, dum præcise 490 annos, id est 70 hebdomades, numerant a 7 anno Artaxerxis, usque ad passionem Christi: ex hoc enim evidenti annorum calculo, necessario sequitur initium horum 490 annorum sumendum esse ab anno 7 Artaxerxis.

Hæc disputanda proposui; lector ex tribus hisce sententiis eligat quam volet: omnes enim probabilibus nituntur vel conjecturis, vel fundamentis. Porro hebdomades hæc incipiunt anno mundi 3497, a diluvio anno 1840, a templo Salomonis 364, a Roma condita 238, a libertate sub Cyro, anno 78. Vide tabulam chronologicam quam præfixi Genesi. Unde sequitur eas incipere anno pariter 78 ab hac visione et propheta Danielis: hanc enim habuit anno 70 et ultimo captivitatis, qui fuit annus libertatis Hebræorum sub Cyro.

USQUE AD CHRISTUM DUCES, HEBDOMADES SEPTEM, ET HEBDOMADES SEXAGINTA DUE. — Id est 69 hebdomades. Est Hebraismus: solent enim Hebraei summam alicujus numeri per partes enuntiare, et videre numeros præponere majoribus, uti videmus in *Ezech. xlv, 12*, et alibi, præsertim septenarium; eo enim gaudent, tam ob religionem sabbati, tum ob decursum septimanæ et temporis, quod omne septem diebus decurrit, et jugiter recurrit. Hæc de causa potius septenarium assumpsit angelus, quam novenarium, vel quam alium numerum. Ita S. Hieronymus. Nam non legitimus aliquod insigne mysterium peractum esse in 62 hebdomade, id est 19 annis, ante natiuitatem Christi. Torriellus tamen probabiliter conjicit septem primas hebdomades seorsim nominari, et a 62 distinguî, eo quod illis septem præter muros (uti mox subdit angelus, *ibid. de dicam*), etiam aliæ partes urbis Jerusalem edificatae et restauratae fuerint tempore Nehemii. Nam solos muros paucis diebus, puta 52, perfecit, uti dicitur *Nehem. vi, 15*. Addit

Perertius sub finem harum septem hebdomadarum clarissime reginam Esther et Mardocheum, qui Judæos exitio destinatos ab Artaxerxæ, qui Judæos exitio destinatos ab Artaxerxæ, quod contigit sub annum 12 Artaxerxis Anomoniis, quem Perertius censet fuisse maritum Esther, licet alii ceant esse Artaxerxem, alii Xerxem, alii Darium Hystaspis: quod decidendum est in lib. *Esther*. Addit Scaliger, lib. VI *De Emend. temporum*, 62 hebdomades incipere ab anno 5 Artaxerxis Maemonis: ab eo enim missum esse Esdræ et Nehemiam in Jerusalem. Sed errat, nam communis sententia est eos missos esse ab Artaxerxe Longimano, illa cognominato, quod manna unam altera longiorem haberet.

Porro intra 62 hebdomades quatuor res illustres contigerunt. *Primo*, quod Alexander venerit in Jerusalem, ibi sacrificaverit Deo vero, et Jaddo pontificem adoravit. *Secundo*, persecutio Antiochi Epiphaniæ, ac Machabæorum contra eum bella et victoriae. *Tertio*, translatio sceptri et regni Judæici in Herodem alienigenam. *Quarto*, natiuitas Christi.

Jam per Christum ducem omnes passim accipiunt Jesum Christum, qui anno ætatis 30, dum baptizaretur constitutus est a Deo dux populi fidelis. Quare mirum est unum Eusebium, lib. VIII *De Demonstr.*, cui favet Theodoretus, hic per ducem hunc accipere Joannem Hyrcanum, qui ultimus fuit Judæorum pontifex legitimus: nec enim Hyrcano conveniunt ea que de Christo hic ait Gabriel, scilicet quod per eum finem accipiet peccatum, et adducetur justitia sempiterna. Rursum Christus constitutus est dux 69 hebdomade, quæ incidit in olympiadem 201. Hyrcanus autem a Pompeio constitutus est pontifex olympiade 179; ergo non est is quem hic designat Daniel. Stolidius errant Judæi, qui per Christum hunc accipiunt Cyrum, aut Herodem Agrippam junio-rem. Hisce enim longe minus quam Hyrcano competunt ea que hic dicuntur de Christo, ut superius ostendi.

Ex dictis sequitur Christum natum esse hebdomade 65, ut habet Romanum Martyrologium (perperam ergo Onuphrius eum natum ponit 68 hebdomade), puta anno ejusdem 5 exeunte, inde enim computa duos annos reliquos ejusdem hebdomadis et 4 sequentes hebdomades usque ad 69, in ejus fine Christus baptizatus est, et constitutus dux doctorumque fidelium, habebis annos 30, quos agebat Christus cum baptizaretur: quatuor enim hebdomades faciunt annos 28. His adde duos reliquos ex 65 hebdomade, habebis annos 30 duos Christi. Quare mirum est præcise quædam Martyrologia 25 decembris consignare Christi natalem hebdomadi 63. Sic enim Christus baptizatus esset, factusque dux hebdomade 67, et occisus 68, quod falsum est.

ET RURSUS ADIFICABITUR PLATEA, ET MUR. — Refer hæc non tam ad proxima præcedentia, quam paulo superius ad illud: « Ut iterum adificetur

Eusebius errat, dum per ducem accipit Joannem Hyrcanum.

Augustus temporum dicitur plex. Prima.

Et. J. Asi. qui accipiunt Cyrum.

Jerusalem, » ejusque plateæ et muri: esto jam sint plane diruti: et desolata. *Tr* enim est causale, idem, quæ. valet quod *quia*. Duo enim hic propheta Daniel: *primo*, tempus quo venit Messias, *secundo*, restaurationem Jerusalem, quæ sui temporis erat, quamque patierat tam instanter Daniel. Sic enim Propheta, elevati in Deum, volent ab uno tempore in aliud, juxta cap. iv. Hebræa ad verbum habent: *Revertetur ipsa, et edificabitur platea, et fossa*; scilicet circum murum, id est *murus*; *revertetur ipsa*, hoc est, revertentur et Babylone cives ipsius, puta Hierosolymæ, scilicet Hierosolymite et Judæi. Verum sic potius dixisset: *Revertentur ipsi*. Melius ergo: *Revertetur et edificabitur*, id est iterum adificabitur. Est hebraismus frequens in Scriptura, quo verbum ponitur pro adverbio: *revertetur pro iterum, demo*. Ita Septuaginta, Leo Hebræus et alii. Vide nostrum Hiberam *Osee v, num. 7*. Hæc hoc et confirmat angelus, tum quia Daniel idipsum summis votis expetierat et obsecraverat; tum ut indicet causam, cur septem hebdomades seorsim ante 62 nominarit, videlicet ut indicaret in his reedificandam esse urbem. Porro « platea, » id est plateæ Jerusalem, licet Galatinus putet ipsam urbem Jerusalem vocari plateam ob sui latitudinem.

IN ANGSTIA TEMPORUM. — Ita vertunt et Septuaginta Complutensia, sed Romana legunt: *Et evanescunt tempora*; Tertullianus: *Innocebunt tempora*. Idque *primo*, quia Judæi reedificantes Jerusalem tot angustiis ab hostibus sunt pressi, ut una manu gladium ad se tuendum, alia traliam ad reedificandum gestare cogerentur, *Nehem. iv, 17*. Idem factum fuisse sub Esdra patet ex eo, quod usque ad Nebemiam impedita fuerit urbis fabrica; et ex eo, quod Nehemias dicat se invenisse murum dissipatum, et portas combustas. *Secundo*, quia ob hostes læcescentes assidue Judæos, Nehemias et Judæi angustissimo et brevissimo tempore, scilicet 52 diebus, moenia raptim perfecerunt.

POST HEBDOMADES SEXAGINTA DUAS. — Repete per hebraismum, post hebdomades 7, et hebdomades 62, id est post 69 hebdomades occidit Christum; alioquin enim hic versus pugnet cum præcedenti. Fallitur ergo Driedo, qui lib. III *De S. Scriptur.* cap. v, docet Christum occisum esse hebdomade 62. Loquitur enim Daniel de hebdomadiibus 62, quæ paulo ante cum aliis septem conjunctæ, q. d. Post hebdomades 62 jam diætas, quæ septem aliis conjunguntur.

OCCIDETUR CHRISTUS. — Insulse Rabbinus quidam apud Fianum vertit, *abscindetur*, id est a Synagoga rejicietur, separabitur, et quasi excommunicabitur Christus; et R. Levi, *abscindetur*, id est truncabitur Messias, quia pontifici et pontificato finis dabitur a Tito. Hebræum enim כרת *carat* significat excindere, succidere, occidere, et ita vertunt hic Leo Hebræus et Rabbinus ceteri.

Unde R. Osea apud Galatinum, lib. IV, cap. xviii, flens dicebat: « *Vae illis, vae illis, vae illis iniquis et impiis homicidis Israel, ob quorum amorem, ut peccatum eis dimittat Deus, multum filium sanctum suum, et carnem humanam induet: vae illis, quia propter pravæ suæ actiones rebelles erunt huic Messie!* nec respiciendi dicta quibus imperabit, ut mundetur aqua mundatio ad expianda peccata sua; nec incedent in viis Deo gratis, nec facient ejus voluntatem; sed ingenti iracundia perciti illum occident. » Quare mirum est Septuaginta vertere, *destructurum unctio*, id est pontificalis dignitas in Hyrcano pontifice, qui occidetur, ait Theodoretus. Hebraice enim est *Masiach*, id est Christus in concreto, non *messch*, id est unctio in abstracto; et ita legunt ipsimet Thalmodiste et Rabbin. Fortis Septuaginta mysterium occisionis Christi non intellexerunt, aut potius apud Judæos illud non credituros legere voluerunt.

26. ET NON ERIT DUCIS POPULUS, QUI DUC NEGATURUS EST. — Hebraice *17 PM veen lo*, id est non est, quod R. Salomon exponit, q. d. Christus, id est rex Agrippa, occidetur, et non erit ipse, aut alius rex (Judæorum), donec veniat Messias. Verum sic dicendum erat: *Et non ipse*; jam autem dicit: *Et non ei*. Adde falsum esse, quod Agrippa a Romanis sit occisus, cum ab iis toparchis et ophitis sit auctus, uti superius ex Josepho et Tacito ostendi. Septuaginta vertunt: *Et non erit ei judicium*, q. d. Sine judicio, injuste et illegittime a Scribis et Judæis occidetur Christus; aut potius, q. d. Cum unctio, id est pontificatus, peribit principatus (hujus enim est judicare) et respublica. Vatablus: *Et non erit*, scilicet qui opem ferat ei, ut eum a morte et manibus Judæorum liberet. Unde Arabicus: *Et non est illi defensor*; Syrus: *Non est ei*, scilicet in tantis malis remedium, vel evasio. Galatinus, lib. IV, cap. xviii: *Et non erit ei*, scilicet id quod Judæi putant, nimirum ut Christus ab eis crucifixus occumbat, et plane intereat.

ET NON ERIT EI, VEL EJUS, SCILICET POPULUS ILLE JUDÆUS QUI EUM NEGABIT ET OCCIDET. Hoc enim est quod de eodem clare ait Osee, cap. 1: « *Voca nomen ejus*, Non populus meus, quia vos non populus meus, et ego non vester Deus. » Hinc ipsi coram Pilato volentia Christum liberare, negarunt eum, et contra cum acclamabant: « *Non habemus regem nisi Cæsarem, crucifige, crucifige.* » Hinc Fianus, lib. V *Flagell.* cap. v, suspicatur hæc hic excidisse ex textu Hebræo, vel a Judæis esse expuncta. Non enim, ait, verisimile est nostrum Interpretem hæc ex se addidisse. Veteres Hebræi, teste S. Hieronymo, vertunt et explicarunt, q. d. *Non erit illius imperium quod putabat se redempturum*, hoc est, Christus regnum Judæorum deseret, et plane abjiciet, ad quod tamen spiritualiter reparandum et restaurandum præcipue venerat: quod in re idem est cum eo, quod vertit Noster: «

« Et non erit ejus populus, qui eum negaturus est. »

ET CIVITATEM ET SANCTUARIUM DISSIPABIT POPULUS CUM DUCE VENTURO. — « Populus, » id est exercitus Romanus, dux Tito et Vespasiano, in ultionem necis Christi civitatem Jerusalem, et sanctum, quod in ea erat, templum destruct et funditus everte; ita ut nunquam reaedificetur, sed in eternum maneat desolatum; hæc enim est plena « vastitas et statuta desolatio, » de qua sequitur.

Nota : Eversionem templi angelus tribuit populo et exercitui Romano, quia ipse dux, puta Titus, volebat illud servare, teste Josepho. Ita Vatablus.

ET FINIS EJUS VASITAS. — Hebraice, succidentur, scilicet Judæi, sicut in diluvio; Tertullianus, sicut in cataclysmo, ut pauci, instar Noe, tante cladis supersint. Ita Septuaginta. Vatablus vertit : Finis ejus erit per diluvium, vel cum inundatione, q. d. Romani tota vi et turba irruent in Jerusalem. Comparat vim et impetum belli diluvio. Ita Theodoretus.

ET POST FINEM BELLII. — R. Solomon vertit : Usque ad finem belli, q. d. Licet omnes Judeorum adversarii tandem sint per Messiam venturum perdidit et vastandi, tamen statuta est a Deo et determinata sua civitatis, puta Hierosolymæ, devastatio et desolatio per Titum usque ad finem belli Gog et Magog, de quo Ezechiel. xxxviii, qui per Messiam vincentur, et restituentur sibi (id est Judeis) Jerusalem, puta civitas, templum et regnum; utique in fine mundi: tunc enim venient Gog et Magog cum Antichristo, quem Judæi pro Christo recipient. Verum non agitur hic de bello Gog et Magog, sed ducis venturi paulo post 70 hebdomades, id est Titi. Septuaginta obscure vertunt : Et usque ad finem belli concisi ordinabit (Romana legunt ordine : Græcum enim τῶν ποστ, primo, accipi ut nomen, et tum significat ordine; secundo, ut futurum verbi τάρτα, et tum significat ordinabit) desolationibus. Forte est mendum, et pro συνταξιῶν τῶν ἀποκαταξῆς, legendum est, συνταξιῶν τῶν ἀποκαταξῆς, id est decreti sunt ordine, sive series desolationum. Paginus vertit : Et usque ad finem belli decisa sunt desolationes, q. d. Jerusalem obsessa continuis stragibus et caedibus sensim exhauriatur et desolabitur usque ad finem belli, quo plane excindetur et desolabitur : quæ desolatio durabit ad finem mundi, ut sequitur. Vatablus vertit : Ad finem belli consummata vastitudo, vel destructio desolationibus, sive seditionibus et caedibus, q. d. Toto tamen obsidionis tempore vires ejus erunt labefactæ propter civilia bella, et intestinas seditiones. Nam Joannes et Simon duces seditionis plurimos in urbe occiderunt.

Ad verbum Hebræa habent : Ad finem belli decreta sunt desolationes, ad finem, id est sub finem, in fine : unde Noster clarissime et optime vertit, « post finem, » tum quia non in bello, sed post finem belli secuta est hæc Hierosolymæ desola-

tio et solitudo, occisis vel abductis ex ea Judeis; tum quia sequitur : « Et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio, » quam etiamnum patitur Jerusalem : hæc ergo post finem belli contingit, et etiamnum perdurat, et durabit ad finem mundi. Pro desolatio hebraice est שׁוּמֵמוֹת scemmot, id est desolationes, afflatus, siderationes : cum enim res fulmine afflatur, vel igne, aut halitu serpentis, dicitur scemem, id est afflari, siderari, desolari; radix enim scemam alludit ad נִסְמָא nascam, id est spirare, flare, afflare. Significatur ergo hic quod Jerusalem ob suas abominations a Deo quasi afflabitur, et e celo quasi fulmine siderabitur, ut instar Sodome in cineres et favillas a Romano redigatur et evanescat. Ita Josephus describens stragem Hierosolymæ, non Tito, sed Deo eam ascribit, uti inferius eis verbis ejus patebit.

Nota : Hæc vastatio Jerusalem non continetur intra spatium 70 hebdomadum; illæ enim finiuntur tertio anno post mortem Christi, vastatio autem hæc contigit anno 38 post necem Christi : diu ergo post 70 hebdomades contigit hæc vastatio. Quod enim Origenes, Eusebius et Hippolytus hæc 70 hebdomadam cum aliis non continent, sed iis 60 aut 70 annis posteriorem faciunt, repugnat earum connexioni et contextui apud Daniele. Vastationis ergo Jerusalem meminit hic Daniel, ut ostendat quam gravi ultione Deus in Judeos vindicari necem Christi, utpole qui propter eam exciderit plane Jerusalem, totamque Judeorum gentem et rempublicam.

Nota secundo, gravissimam hanc esse Judeorum vastationem, primo, quia carent templo a 1600 annis; secundo, carent Prophetis; tertio, carent viris doctis; quarto, toto orbe sunt vagi; quinto, perpetua erit hæc eorum desolatio, ut prædicit hic Gabriel, et Isaïas alicujus Prophete, idque docet ipsa experientia.

27. CONFIRMABIT (ita lege cum Romanis, non confirmavit, uti legunt nonnulli) AUTEM PACTUM (Septuaginta, διαβεβαιω, id est testamentum, scilicet novum) MULTIS HEBDOMADA UNA. — Redit Gabriel ad Christum, de quo egit ver. 25 et 26. Perperam ergo R. Salomon sic exponit, q. d. Titus, dux populi venturi contra Jerusalem, faciet inducias cum Judæis, quos Judæi non servabant; hinc ab eo excindentur et desolabuntur. Hoc enim ejus figmentum clare redarguitur. Nam nec Josephus, nec Josippus filius Gorionis, nec Hegeppus, nec quis alius enarrans cladem Hierosolymæ, harum induciarum meminit; sed potius ex adverso unanimiter omnes asserunt Judæos obstinatissime omnes pacis a Romanis oblatae conditiones respuisse, usque ad extremum urbis excidium. Adde : Titus Hierosolymam non anno integro, sed dimidio tantum obsedit : cepit enim obsidionem in aprilis, puta in Paschate; et occupavit urbem octobri sequenti : non ergo « confirmavit pactum multis hebdomada una, » quæ plures annos com-

Ex hoc loco videtur manifeste contigisse non in, sed post 70 hebdomadas.

Desolatio Judæorum de terra quæque dirigitur.

Christus confirmavit suam doctrinam multis.

plectitur. Certum ergo est ex communi Interpretum sententia hæc de Christo Salvatore dici. Christus enim ultima hebdomade, scilicet septuagesima, tribus primis ejus annis cum dimidio prædicavit, ut habet velus traditio, teste Eusebio, VIII Demonstr. (de qua re tractandum est in Evangeliiis. Interim vide Baronium, anno Christi 34, Perierium hic Quæst. VII, et Suarez, III part., Quæst. I, art. 6, dist. 40, sect. 1.), tuncque pactum et testamentum inter Deum et homines præsertim in ultima cæna condidit, suaque morte sancivit; ac ejus symbolum, pignusque perpetuum dedit Ecclesiæ sacrificium et sacramentum.

Porro Christus hoc testamentum confirmavit multis, id est quam plurimis hominibus, cum quibus hoc fœdus inivit. Unde Vatablus vertit, erga multos : et hoc significat Hebræum לרבים larabbim, scilicet multis in dativo. Verum melius ἄ multis, accipias in ablativo, multis, scilicet rationibus et argumentis (articulus enim taned, qui est in larabbim, sæpe servit ablativo, uti norunt hebraice periti), nimirum primo, miraculis, iis præsertim, quæ Prophete eum, ad hoc confirmandum, facturum prædixerant. Unde Christus rogatus a Joanne nomine discipulorum ejus : « Tu es qui venturus es (Messias), an alium expectamus ? » respondit : « Euntes renuntiate Joanni quæ audistis, et vidistis; cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur. » Hæc enim miracula facturum Christum sigillatim prædixerat Isaïas, cap. xxxv, 5, et cap. lxi, 1. Itaque ex hisce convicti fuerunt Judæi, ut crederent, vel credere deberent ipsum esse Messiam. Unde et dixerunt Joann. vii : « Numquid Christus, cum veniet, plura signa faciet, quam quæ hic facit ? » Christus enim hæc signa faciebat ad hoc, ut iis probaret et demonstraret Judæis se esse Messiam a Prophetis promissum. Secundo, prophetis : Moses enim omnique Prophete prædixerunt hoc Christi testamentum, et quæcumque ab eis prædicta sunt, hæc Christus præstitit et adimplevit, uti S. Petrus et Paulus in Actis Apostolorum crebro ostendunt. Tertio, testimoniis angelorum, qui eum nascentem pastoribus annuntiaverunt, eundemque magis per stellam quasi celorum linguam, ait S. Augustinus, serm. 2 De Epiphania, indicantur; qui et eum a morte resurrexisse testati sunt, Matth. xxviii, 2 et sequent. Quin et demones ejecti a Christo e corporibus hominum, clamabant ipsum esse Christum Dei que Filium. Quarto, testimonio S. Joannis Baptiste, quem Judæi, ut prophetam virumque divinum colebant : Joannes enim non aliud prædicabat, quam hunc esse Messiam, eumque digito demonstrans : « Ecce, inquit, Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. » Quinto, testimonio Mosis et Elie, qui in transfiguratione coram Petro, Jacobo et Joanne testificati sunt ipsum esse Messiam. Sexto, vita æque ac doctrina integerrima et sanctissima. Christus enim vitam egit

angelicam, imo divinam, ut eum veracem esse, veraque prædicare, nemo prudens dubitare posset : prædicavit enim verbo et exemplo confemere terram, amare celestia, beatos esse pauperes spiritu, mites, castos, pacificos, patientes, etc. Septimo, passione, morte et redemptione sua : hæc enim implevit Christus Davidis, Psalm. xxxi, Isaïa cap. lxxi, Jeremia cap. xxi. Danielis hoc loco, cum ait : « Et post sexaginta duas hebdomades occidetur Christus, » et aliorum prophetias, qui Christum passurum, crucifigendum, suaque morte homines redempturum, ante 300 et 600 annos prædixerant. Octavo, prodigiis quæ in morte ejus acciderunt. Nam sol obscuratus est, terra contremuit, velum templi seissum est, mortui resurrexerunt; ut omnia elementa ejus quasi Creatoris sui mortem sentire, conturbari ac plangere viderentur; unde a videns Centurio dixit : « Vere Filius Dei erat iste. » Nono, ex ipsius Christi prædictionibus, quas omnes vere adimpletas videmus. Nam, primo, prædixit suam mortem et crucem, ac deinde resurrectionem et ascensionem; secundo, excidium Hierosolymæ; tertio, predicationem sui Evangelii per totum orbem, gentium conversionem, Judæorum incredulitatem; quarto, miracula quæ facturi erant ipsius ope Apostoli, item persecutiones quas erant passuri; quinto, Ecclesiam suam, licet tyrannorum et hæreticorum armis et machinis undique impetendam, perstituram tamen et duraturam usque ad finem mundi, aliæque plura, quæ omnia adamussim completa cernimus. Decimo, sua a morte post triduum gloriosa resurrectione, et quadragesimo die ascensionis publica in cælum, ac 50 die missione Spiritus Sancti in suos discipulos, denique Deus ipse, omnes creaturæ, totusque mundus eum esse Messiam, orbis redemptorem, et novi testamenti conditorem proclamavit. Nam in ejus baptismo dixit ei Pater æternus : « Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite, » et Spiritus Sanctus in eum specie columbæ descendit. Angeli et demones idem testificati sunt, uti jam ostendit, et cælum, cum stellam ejus indicem magis dedit; et aer, cum per illum gloriosus in cælum ascendit; et mare, cum ei quasi domino calcandum se præbuit, ejusque pedibus se subject; et terra, cum in ejus morte concussa est; et mors, cum mortuos reddidit, quos Christus ad vitam revocavit; et infernus, cum animas Patrum restituit; et sol ac luna, cum in ejus morte obscurata luxerunt; et aqua, cum in nuptiis ab eo in vinum mutata est; et panis, cum ab eo multiplicatus est, item cum ab eo in corpus suum est conversus, uti multis miraculis ipse comprobavit; et lux, cum in ejus transfiguratione eum vestivit, ut facies ejus resplenderet, quasi sol, et vestimenta ejus quasi nix, et saxa, cum in ejus morte fissa sunt; et ignis, cum linguas ignis inmisit in Apostolos in Pentecoste; et ventus, cum eos in mari composuisset, ita ut de eo dicerent : « Quis est hic, quia venti et mare obediunt ei ? » Insuper omnis sexus, om-

nis ætas, omnis status idem protestati sunt. Nam et senes Simeon, et Anna vidua, et Nicodemus Pharisæus, et galilæi multi, ac ipsi etiam pueri et infantes idem proclamaverunt. Infantes, qui in Bethleem ab Herode occisi sunt (hi enim proper Christum occisi, ut et inter eos occideretur quoque Christus), quid aliud sua cæde et martyrio professi sunt, quam Christum jam natum esse, a quo regno spoliari timebat Herodes? Pueri, qui et quo Messie cum pompa invecro Jerusalem in rite Palmarum, communi voce ex Dei instinctu acclamaverunt: « Hosanna filio David, benedictus qui venit in nomine Domini! »

Dices: Christus predicavit tantum per mediam hebdomadam 70, puta per tres primos ejus annos cum dimidio, quibus exactis, occisus est a Judæis; quomodo ergo hic ait angelus: « Confirmabit autem pactum multis hebdomade una, » cum non una integra, sed dimidia duraxit illud predicando confirmari? Respondet Theodoretus, Christum per se predicando confirmasse pactum per dimidium hebdomade 70, reliquum vero dimidium ejusdem hebdomade expendum commississe Apostolis. Apostoli ergo idcirco manserunt Jerosolymæ per triennium, predicando Judæis fidem Christi, ut explerent dimidium hebdomade 70 a Christo inchoate, quo facto, impleta jam hic Daniels propheta de confirmatione pacti, puta novi Testamenti, apud Judæos, jussu Christi transferentur se ad gentes, ut illis idem testamentum predicarent et confirmarent, quibus conformia scribitur S. Hieronymus hic, et Eusebius, lib. VIII *De Preparat. Evangel.*

Et in dimidio hebdomade deficit hostia et sacrificium. — In hoc rei signum Christo tunc passente, sequæ Deo pro hominum salute immolante, itaque typos omnium veterum victimarum et sacrificiorum adimplente, velum templi scissum est, ac Sancta eousque clausa paterunt, uti docet Apostolus, *Hebr.* ix; omniaque quæ in templo erant admiranda, finem acceperunt. Perperam Apollinaris Laodicensis, Hilarius, *Can. XXV in Math.*, et Hippolytus hæc referunt ad Antichristum in sensu literali (nam allegorice et typice eum hic figurari non est dubium, et fatentur omnes) ipse enim auferet sacrificium Eucharistiæ, et in templum ponet abominationem desolationis, puta seipsum, suique idolum, ut ibidem adoretur quasi Deus. Apollinaris enim, teste S. Hieronymo hic, censuit esse duplices 70 hebdomades, ac priores compleri in primo adventu Christi; posteriores in secundo, puta in fine mundi et tempore Antichristi. Verum hic exploratus est error: Daniel enim unas tantum 70 hebdomades consignat, easque terminari asserit in morte Christi, unde temere ipse fingit secundas que terminentur in Antichristo. In Christi ergo morte omnia sacrificia, et hostiæ legis veteris, cunctaque ceremonialis in totum abrogata et antiquata defecerunt fueruntque mortua, licet non statim morti-

fera; quia ut ait S. Leo, homil. 8 *De Passione*: « Nunc omnes differentias hostiarum una corporis et sanguinis Christi implet oblatio. » Sic ergo Christus sua morte cessare fecit (hoc enim significat Hebræum *שָׁמַיִת יִשְׁבֵּית* *isabit*) et abolevit, ut veritatem Vatablus, omnes legales victimas et ritus. Ita S. Hieronymus et passim Hebræi, Greci et Latini. Quocirca minus recte recens chronologus putat Christum in fine 70 hebdomade predicavisse; sic tamen ut per suam resurrectionem, ascensum in cælum, et predicationem Apostolorum, suam legem et pactum confirmavit hebdomade 71; nam sic non 70, sed 71 essent hebdomades, et non in medio, ut hic dicitur, sed in fine 70 hebdomade defecisset hostia.

Et erit in templo abominatio desolationis. — Pro desolationis hebraice est *מְסוּחָה* *mesonera*; desolare faciens, desolans, vel etiam obstupescere faciens, *q. d.* Stupenda abominatio. Refert hinc ad finem vers. 26; commisit enim hic Gabriel necem Christi cum exido et vastitate Jerusalem, quia illa hujus fuit causa. Arabicus Antiochenus vertit: *Et super latera abominatiois destructio* (desolatio). Arabicus Alexandrinus: *Cessant victimæ et oblationes, et supervenit corruptio et profanatio*; Syrus: *Et super latera immunditiæ (inquinitati, abominatiois) corruptio* (subversio, confusio).

Nota prima: Per in templo hebraice est *בְּבֵית אֱלֹהִים*, id est ad altam. Per alam denotat templum, uti vertunt et Septuaginta et Christus, *Matthæi* xxiv: « Stantem, inquit, in loco sancto. » Tum quia templum habebat pinnas quasi pennas; unde Tertullianus, lib. *Contra Judæos*, legit: *Et destruet pinnaculum usque ad interitum*. Aliqui enim græce vertunt *πίνακες*, quod alam, indeque pinnaculum *ἰνακίς*, 9, significat, tum quia templum utrinque habebat latas longasque porticus, quasi alas expansas, ita ut videretur esse altatum, vel avis expandens alas; tum denique, quia Zelote scelerati et abominabiles, primo visederunt unum latum, et unam porticum quasi unam alam templi, ibique fecerunt abominationem desolationis, de qua agit hic Daniel, ac in suos cives grassati sunt, uti mox dicam. Unde ad verbum sic exposnas, *ad alam*, scilicet sanctuarii et civitatis, de quibus paulo ante dixi: « Et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo. » Eo enim respicit, eoque hæc pertinent. Aliter vertunt nonnulli scilicet: *Et super alam abominationum stupesciet*; et Vatablus: *Propter. Jam abominationem destruetur*, hoc est, inquit, Jerusalem destruetur propter magnas Judæorum abominationes, quas committent crucifigendo Christum: alam enim, sive extensionem abominationum, vocat longam seriem abominationum, sive multiplices abominationes.

Nota secunda: Hebræa ad verbum habent, *et ad alam* (id est ad templum, in templo) *abominationes desolantes, vel desolatio*, id est desolantium

Judeorum et Romanorum; vel *desolantis*, id est desolantis; ponitur enim participium, vel nomen participiale *mesonera*, i. e. desolantis, pro abstracto *mesone*, i. e. desolationis, uti notant eruditi Hebræi. Unde et Septuaginta et Christus, *Matth.* xxv, et alii vertunt, *abominatio desolationis*, vel afflatus et siderationis, uti paulo ante explicavi.

Nota tertia: Est hic duplex hebraismus. Nam primo, ponitur *abominatio* pro re facta, turpi, exsecrabilis et abominabili. Secundo, *desolationis*, id est desolans, et extremum exitium templo urbi-que et Judæis afferens; vel per hypallagen, *abominatio desolationis*, est desolatio abominabilis, inquit Vatablus.

Gravis hic est questio, quenam sit hæc abominatio desolationis? Primo, Irenæus, lib. V, cap. xxv, Hilarius et Actor Imperfecti apud Chrysostomum, in *Matth.* xxiv, 15, putant esse Antichristum, qui in tempore adorabitur ut Deus; de illius enim tempore hic agit veritatem ex eo quod sequitur: « Et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio: » hoc enim congruit Antichristo. Et ex eo quod scribit S. Marcus, cap. xii; cum enim vers. 14 dixisset: « Cum videritis abominationem desolationis, » etc., subdit vers. 25: « Sed in illis diebus post tribulationem illam sol contenebrabitur, et luna non dabit splendorem suum, et stelle cœli erunt decedentes, et virtutes que in cœlis sunt, movebuntur. Et tunc videbitur Filius hominis venientem in nubibus. » Hæc enim omnia spectant tempora Antichristi, et finem mundi. Verum Daniel agit hic de exido non orbis, sed urbis, et templi Hierosolymitani; quod fiet mox post finem 70 hebdomadarum, et post necem Christi a Judæis occisi, ut patet ex ipsiusque verbis, et consentiunt cœteri Interpretes: ac proinde de eodem agit et Christus, *Matth.* xxiv; ibi enim alludit, imo citat hunc locum Daniels, dicens: « Cum videritis abominationem desolationis, que dicta est a Daniele propheta, stantem in loco sancto. » Perperam ergo id negat Calvinus. Itaque non agitur hic de Antichristo ad litteram; allegorice tamen hæc abominatio que fuit tempore Tili, typus fuit et preludium abominationis quam faciet Antichristus. Unde Christus, *Matth.* xxiv, et *Marci* xi, utramque convolvit, cum ab exido urbis Jerusalem subito transit ad exidum orbis, et hoc eum illo ita commiscet, ut unum idemque esse videatur, sicut typus idem est cum antitypo, non physice, sed typice et representative.

Secundo, alii accipiunt hic abominationem templi quam fecit Antiochus Epiphanes, collocando in eo idolum, eique incendio novem Joas Olympii, teste Josepho, *XII Antiq.* Sed errant; nam hic Antiochus duobus sæculis Christum antecessit: ergo ejus abominatio jam erat facta et pretorita. Christus autem de hæc abominationes loquitur quasi adhuc futura, dicens: « Cum videritis abominationem desolationis, que dicta est a Daniele

propheta, stantem in loco sancto, tunc qui in Judea sunt, fugiant ad montes, » etc.

Tertio, S. Hieronymus et Theodoretus in *Matth.* cap. xxiv, per abominationem accipiunt idolum positum in templo sub tempora Christi: idolum enim in Scriptura vocatur *שִׁבְטֵי שִׁבְטֵי* *sikkulim*, id est abominationes, id est res summe abominabiles; « et additur desolationis, quæ in templo desolato et destructo idolum positum sit, » ait S. Hieronymus, qui cum Theodoretus idolum hoc censet fuisse imaginem Cæsaris, quam Pilatus noctu clam in templum intulit. Verum hoc contigit 40 annis ante exidum, eratque jam factum cum Christus hæc diceret, *Matth.* xxiv. Adde: Pilatus, repugnans Judæis, mox statum hæc et templo eduxit. Lego Josephum, *XVIII Antiq.* cap. iv et sequent. Quocirca, Chrysostomus, Theophylactus et Euthymius censent hoc idolum fuisse statum Tili. Verum de ea, quod scilicet posita sit in templo, nihil habet Josephus, nec veteres historici: et si fuit, fuit post exidum, non ante. Hinc rursus S. Hieronymus accipit statum Adriani Imperatoris que posita est in Bethleem, et Adonidis que posita est in monte Calvarie. Verum hæc non fuerunt in monte Sion et templo, atque contingerunt diu post exidum urbis: et templi factum a Tilo: hæc autem abominatio contigit ante exidum. Nam, ea visa, monet Christus ut fugiant ad montes, ut imminens exidum evadant.

Quarto, Maldonatus in *Matth.* xxiv, censet hæc abominationem esse exidum Jerusalem, *q. d.* Christus: Cum videritis vastatam Jerusalem, scilicet et intelligit Daniels de ea prophetiam esse impletam. Verum obstat quod Christus hæc abominationem dat signum futuri exidii, ut, eo viso, fideles fugiant, illudque effugiant; erit ergo previa exido.

Quinto, alii per abominationem intelligunt peccata sacerdotum, præsertim in templo commissa. Verum hæc olimane erant, et omnibus sæculis commissa: nisi qui dicit pontificatus tempore Christi fuisse venales; itaque impios pontifices pecunia amittentes pontificatum, et a Romanis presulibus intrusos, fuisse abominationem hæc, ideoque dicitur de ea: « Stantem in loco sancto; » in eo enim erat statio pontificis. Verum amplius significat abominatio desolationis: potest tamen hoc accipi ut pars istius abominationis.

Sexto, Historia Scholasticæ hic, cap. x, per abominationem accipit sacrificia Aaronica, que Christi abolevit, ideoque mox futura erant abominanda, desolanda et abolenda, ac consequenter, ut Carthusianus ait, in templo futurus erat, et non verus Dei cultus, sed ludus diaboli. « Hoc est enim quod prædicitur: « In dimidio hebdomade deficit hostia, et sacrificium. » Verum hæc nec Judæi, utpote Christiani non credentibus, nec Christianis poterant esse signum instantis exidii, tum quia exidum hoc futurum erat post

38 annos; tum quia Judei conversi ad Christum adhuc servabant legalia et sacrificia Aaronica usque ad sufficientem Evangelii promulgationem. Idque ad Synagogam cum honore sepiendam, et ad cavendam offensam Judaeorum; erat enim illa in necesse Christi mortua, sed non statim mortifera, nisi post plenam Evangelii divulgationem.

Septimo, S. Augustinus, epist. 80 ad *Hesychium*, et Origenes, hom. 20 in *Matth.*, Cajetanus et Salmeron in *Matth.* xxiv, Pererius hic, et Suarez, III, part. *Quaest.* LIX, art. 6, disp. 54, sect. v, censent abominationem desolationis esse exercitum Romanum Jerusalem obsidentem, qui mox urbem erat occupaturus et desolaturus. Hic vocatur abominatio, tum quia erat gentilis: Gentiles enim abominabantur Judaei; tum quia adorabatur et colebatur idola abominanda, eaque in vebillis praeferebatur. Probatur haec sententia ex eo quod pro abominatione desolationis quam ponit S. Mattheus, cap. xxiv, 5; Lucas, cap. xxi, 20, eundem Christi sermonem enarrans, ait: «Cum videritis ab exercitu circumdari Jerusalem; ergo hic exercitus est abominatio de qua S. Mattheus. Respondere post eum Euthymio, Christum duo assignasse signa instantis excidii: prius abominationem desolationis, et hoc enarrare S. Mattheum; posterius exercitum Romanorum, et hoc enarrare S. Lucam: haec enim duo eodem tempore contingunt.

Rursus hinc sententiae obijci posset, quod hic exercitus non fuerit «in templo», sed circum urbem: Daniel autem ait hanc abominationem fore in templo. Si tamen haec sententia commode exponatur, atque exercitus hic accipiatur ut partialis abominatio a Daniele hic praedicta, est probabilis et admittenda, uti mox declarabo.

Octavo ergo, valde probabiliter Sebastianus Baradius, Abulensis, Jansenius et Hesselius in *Matth.* cap. xxiv, ac Baronius, anno Christi 68, tom. I *Amel.*, censent hanc abominationem esse profanationem templi, factam a seditiosis, homicidis et sceleratis Judaeis, qui ex impio zelo patriae et legis, se Zelotas nuncupabant: sive abominationem esse ipsosmet Zelotas, qui templum occuparunt et profanarunt, dum illud castrorum more munitur, indeque in cives suos excurrentes, rapiendi et caedibus grassati sunt. Seditiosos, inquam, et Zelotas, tum tempore Titi, tum potius alios paulo priores sub Caesio praeside Judaea, qui Judaeis rebellare incipientibus primus Hierosolymam obsedit anno Christi 68, Neronis 42. Hoc enim fuit signum et causa excidii: cum enim Caesius a Judaeis fusus fugatusque esset, Nero, ut Judaeos domaret et puniret, statim ejus loco misit Vespasianum, qui mox vastavit ac subjugavit totam Galilaeam et Judaeam, ac tandem Jerusalem per Titum filium obsedit, eamque cepit et vastavit, ac templum incoendit anno Christi 72, qui fuit Vespasianus imperii primus. Probatur haec sententia, primo, quia haec abominatio proprie fuit in

templo, uti ait hic Daniel; et in loco sancto, ut ait Christus, *Matth.* xxiv, ac de templi profanatione et desolatione, ac desitione sacrificiorum proprie agit hic Daniel; ergo haec est abominatio desolationis. Secundo, nisi ad hoc tempus referamus, verba haec Christi: «Cum videritis abominationem,» etc., non coherent cum sequentibus: «Tunc qui in Judea sunt, fugiant ad montes.» Nam cum Titus Jerusalem obsedit, nec ex Jerusalem fugere quis potuit; fuit enim arctissima ejus obsidio, adeo ut Titus spatio tridui totam urbem muro cinxerit, quod erat instar miraculi: nec ex Judea, quia illa cum Galilea jam vastata et subacta erat a Vespasiano. Tertio, quia Josephus, lib. V *Belli*, cap. II, ait: «Vetus sermo erat tunc urbem capiendam, cum in ea seditio fuisset exorta, templumque Dei propriae Judaeorum manus violasset,» ideoque subdit, mox a clade Caesii et Romanorum, multos instantis Judaeorum cladis conjectores, urbe elapsos in alias regiones migrasse. Ex his autem christianos fuisse testis est S. Epiphanius, *haeres.* 29 et 30, et Eusebius, lib. III *Hist.* cap. v, qui eos divinitus admonitos, in urbem Pellam secessisse ait. Idque patet de S. Simeone Episcopo Hierosolymorum: hic enim S. Jacobo fratri Domini, qui a Judaeis occisus est anno Christi 63, Neronis septimo, ut recte ex Josepho probat Baronius, successit, mansitque usque ad tempora Trajani, sub quo martyrium obiit; imo et cathedram ejus (non dubium quin et caetera Ecclesiae suppellectilia) a christianis in tuto collocata esse docet Eusebius, lib. VII *Hist.* xiv, ubi eam ad sua usque tempora servatam esse docet. Quae omnia optime respondent monitis Christi, ut fugiant, visa abominatione, quod ea signum, imo causa, futura sit instantis desolationis et cladis.

Nona, plena et perfecta erit explicatio, si utrumque sensum, scilicet septimum et octavum, conjungas. Abominatio enim desolationis significat profanationem templi, propter quam, et per quam illud desolatum est et eversum, nimirum abominanda scelera Judaeorum, quae ipsi in templo patravissent: quibus ipsi abominandam stragem et vastationem Romanorum in se, urbem et templum provocarunt. Non enim concepi potest exercitus oppugnans (uti est Romanorum), nisi concipiatur et propugnans (uti est Judaeorum) sicuti nominato agente, intelligitur et patiens; et vice versa, nominato patiente, intelligitur agens: haec enim sunt correlativa. Quod ergo ait Christus: «Cum videritis abominationem,» etc., sensus est, g. d. Cum, vel mox ut videritis urbem et templum ab hoc abominando exercitu foris obsideri et oppugnari; nec minus ab abominando exercitu intus occupari et defendi, uno ob idola, altero ob scelera palam abominando; utroque nihil nisi desolationem minante; illi superba sua animositate, hoc suis sceleribus, seditiosis et caedibus: «Tunc qui in Judea sunt, fugiant ad

montes.» Hinc hebraice vocatur abominatio desolationis, id est desolantium, tam Judaeorum quam Romanorum; tam enim illi, quam hi urbem aequae ac templum vastarunt et desolarunt. Hinc et Daniel, vers. 26, vocat *scounemat*, id est desolationes in plurali, et Lucas *ὁ ἐπὶ τῆς πόλεως*, id est ab exercitibus, in plurali.

Diees: Exercitus Romanorum non erat in templo, in quo abominationem hanc ponit Daniel, Respondeo primo: Erat in loco sancto, ut ait Christus, id est circa Jerusalem urbem sanctam et templum. Secundo, proprie erat in templo, vel ad templum; nam Romani oppugnando Judaeos suffoderunt templum, in quod quasi in arcem se receperant Zelotae, uti docet Josephus. Christus dicere maluit, «in loco sancto,» ut cum templo comprehenderet et urbem; quod enim hebraice ait hic Daniel: *Super altam*, intelligi potest et de urbis et de templi alia sive extremitate. Opponitur autem locus sanctus abominationi, quia si ab illo loco, certe a sancto, procul abesse debet abominatio. Ita Franciscus Lucas, *Matth.* xxiv.

Porro haec abominatio desolationis, puta templi profanatio, cepit sub Caesio, crevit sub Tito, perfecta est a Romanis, excisa urbe et templo. Tunc enim ipsi in templo Judaeos trucidarunt, ibique collocarunt sua vexilla insignita imaginibus Jovis, Martis, aliorumque suorum deorum et idolorum, quae in Scriptura vocantur abominationes, ut docet Josephus, lib. VII *Belli*, cap. xiii. Haec enim fuit summa templi et urbis desolatio, scilicet tanta, quantam et Judaeorum culpa (puta sacrilegia in Christum et templum admissa), et Romanorum ira posebat. Daniel haec omnia complectitur per abominationem desolationis: Christus vero tantum primum, puta initium ejus respicit: monet enim ut, eo viso, fugiant, utpote signo instantis cladis et excidii urbis et templi. Quis enim vir prudens non ominaretur, rejici a Deo locum, ejusque desolationem instare, qui haecenus habitus erat sanctissimus, cum jam eum caedibus et sceleribus hominum exsecrandorum pollui cerneret? Licet enim jam a Christi necesse locus ille non amplius a Deo haberetur sanctus, tamen quia talis a multis saeculis habitus erat, et christianum talis a Judaeis habebatur, quin et a Christianis: illi enim (ut patet de S. Petro et Joanne, *Actor.* III, 1), oraturi ascendebant in templum, ibique Deus per eos faciebat miracula; hinc etiamnum Sanctus vocatus, sic ut haec scelera illum profanare censeantur, illique desolationem et exitum allatura ominentur, idque a Christo praenuntietur. Judaei enim suis armis et stragibus, etiam Romanorum, ibidem patris, provocaverunt Romanos in urbis et templi excidium. Christus ergo maxime, ut notat Baronius et Franciscus Lucas, loqui videtur de initio rebellionis Judaeorum, cum Caesius Syriae praeses, audiens quod Judaei praesidarios milites Romanorum interemissent, coacto exercitu, Judaeos ceci-

dit, Joppen aliaque oppida cepit, ac Jerusalem obsedit: cumque seditiosos Judaei in interiorum templi partem refugissent, Caesius illud oppugnavit per milites mentia suffodientes, et templi portae succedere conantes. Verum cum Caesius tentare moliret revocaret, ac turpi fuga discederet, Judaei prudentes, praesertim christiani, ex Christi monitu, fuga sibi conseruerunt. Unde Josephus, lib. VIII *De Bello*, cap. xxv: «Post Caesii, inquit, casus adversos, nobilium Judaeorum multi, tanquam e navi pessum itura ex civitate enatabant.» Idque consulte. Nam mox Nero Imperator Caesii fugam intelligens, post sex menses submitit Vespasianum, qui primum Galileam, mox Samariam, et totam Judaeam, excepta urbe Jerusalem, vastavit et cepit: ac, Nerone relicto, creatus Imperator Romanus abiit, relicto Tito filio, qui ex improvise Jerusalem obsedit in Paschate, ac post sex menses occupavit, templo primo omnium expugnato, et a militibus, renitente loco, incenso, uti docet Josephus, lib. VI et VII *De Bello*. Unde tunc et Jerusalem fugere, et res suas efferre non licuit, praesertim, quia Galilea occupata a Vespasiano, Zelota ita Jerusalem custodiis arctarunt, ut nulli facultas esset effugiendi, nisi qui, pecunia custodibus data, eam redemisset. Adde, novae tum conspirationis et seditiosis Judaeorum princeps exortus, Simon Gerasenus, Jerusalem obsedit, ac a civibus spe auxilii contra Zelotas accipientibus nihil minus quam Zelotae grassatus est, civesque afflixit, donec Titus urbem obsideret. Ita Josephus, lib. V, cap. vi et seq. Quocirca Christus praemonuit ut, visa haec abominatio, statim fugiant; hoc enim significant illae phrasae: «Qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua; et qui in agro, non revertatur tollere tunicam.» Haec enim phrasae sunt proverbialia, non aliud significantia, quam celerrime esse fugiendum, ne fugae aditus intercludatur, uti hic factum est.

Porro quam hi Zelotae fuerint impii, homicidae et scelesti, templi profanatores, inter se depugnantes, tamque se invicem, quam cives et hostes mactantes, fuisse narrat Josephus tum lib. VI, I et seq., tum lib. VII, IV: «Cadaveribus, inquit, non civitas tantum, sed et omne templum repletum est.» etc. Unde ibidem narrat Titum obsidentem urbem et templum, ob illud violatum Zelotas arguisse, ac dixisse: «Quid in templo etiam mortuos conculcatis, o noncivissimi! Aut cur templum externi et gentilis sanguinis confusione polluitis? Testor deos patrios, non ego vos violare haec compellam. Servabo autem vobis etiam templum, si locum acies vestra mutaverit.» Zelotae enim ex templo quasi ex arce tela jaciebant in Romanos. Idem, lib. VI *Belli*, cap. I: «Missilia, ait, machinarum vi ad aram usque templumque pervenientia, in sacerdotibus sacra celebrantes cadebant, ac multi qui ad templum ab ultimis terrae finibus venissent, ante ipsas hos-

tias proebuerunt. aramque sanguine imbuerunt. Indignis autem mortis alienigenae, ac sacerdotibus profani in se habentur; perque atria divina stagnum fecerat diversorum cadaverum sanguis. Quid tantum passa es a Romanis, o miserrima civitas! qui tua intestina scelera purgaturi flammis introiere! Jam enim Dei locus non eras, neque manere poteras, domesticorum funerum facta sepulcrum, et quae sanum civili bello tumultum constitueras. » Idem, lib. VI, xvi: « Puto, inquit, quod si Romani contra tam noxios nostrae gentis homines venire tardassent, aut hiatu terrae devorandum fuisse civitatem. aut diluvio perituram, aut fulminum instar Sodome incendia pasuram. Multo enim magis impiam progeniem tulit, quam ea fuit quae illa supplicia pertulerat. » Ecce haec est abominatio desolationis.

Moraliter, abominatio desolationis et haeresis, praesertim iconoclasmas, ac sacrilegia. Haeresis enim est idolum abominatio Deo, ob quod desolationem regnis et gentibus, ac jugum Turcicum induci, uti jam Africa, Graecia, Syriae, Asiae, etc., inductum videmus. Vide Barradium, tom. III, lib. IX, cap. viii, in *Morali*. Cum enim haeretici, praesertim iconoclastae, sacra et templa violant, Sanctorum imagines confringunt, et loca sacra profanant, tunc certa imminet reipublice cladis et desolatio. Ut omitam Scotiam, Angliam, Germaniam, Galliam, etc., exemplo sit Belgium nostrum quod, post iconoclasma anni 1366, sexaginta et amplius annos assiduis bellis ita vastatum est, ut illis plusquam vices centena milia, sive plusquam duo milliones hominum interempti sint, ac ipsum Belgium, quod olim erat paradysus, et orbis deliciae, jam non nisi ærumnarum et lacrymarum vallis esse videatur. Ita Deus ulciscitur sacrilegia, et violatam Numinis majestatem, cultum et religionem.

ET USQUE AD CONSUMATIONEM ET FINEM PERSEVERARIT DESOLATIO. — Septuaginta: *Et usque ad consummationem temporis consummatio dabitur super desolationem.* Videntur ipsi pro חתך *titach*, de quo mox, legisse חתך *titen*, id est dabitur; nun enim et *capitulum* eodem pene caractere scribuntur. Hebraea ad verbum habent, et usque ad finem perseverabit, vel conflabitur, vel liquefiet. Quae enim significat Hebraeorum *titach* ipsa (Jerusalem, vel desolatio et ira Dei) super desolationem Hierosolymae. Ita Galatinus supra, q. d. Sicut in Aetna, et olla Vulcanica perpetuo conflatur et bullit ignis, sulphur, saxa, cineres, alique res igne Aetnae afflate et exuste: ita in ira Dei Jerusalem conflabitur, ut quasi jugiter ebulliat et ostendet suos cineres suae desolationis, qua afflata est a Deo per Romanos, et pergit afflari usque ad finem mundi, ut fit in Sodoma et Pontapoli.

Perperam ergo R. Salomon vertit et exponit, q. d. Titus ponat desolationem, ut est sui idolum, in templo, et usque ad consummationem et constitutionem ipsius desolantis per Messie manus

faciendam, perseverabit desolatio, q. d. Donec Messias in fine mundi consumat et perdat hostes Judaeorum, qui Judeam desolarunt, durabit haec Judaeorum desolatio. Nec enim Titus vixit ad finem mundi, nec tunc a Christo perimendus est. Vatablus vertit et explicat, q. d. Destruet Titus Jerusalem, donec consumptio, et quidem certa, descendat super aeternum vel stupentem populum, propter desolationem urbis et templi.

Quam vera sit haec propheta docet experientia 1600 annorum, quibus Judaei sapius se et templum erigere sunt aggressi, sed irrita conatu et frustra; ut inde certo conjicere liceat, perennem hanc fore eorum desolationem usque ad finem mundi, uti propheta hic Daniel. Ut alia exempla omitam, Julianus Apostata, volens sacrificia idolorum restituere, hortatus est Judaeos, ut similia sacrificia, more majorum, peragerent: responderunt illi sibi ex lege non licere extra Hierosolymam, ejusque templum sacrificare. Ergo Julianus jussit templum eis reaedificari, deditque ad hoc ex suo aërio sumptus et operas, magna Judaeorum letitia, et Christianorum luctu et metu. Sed eos animavit Cyrillus Hierosolymitanus Episcopus, ostendens ex hoc Danielis oraculo et ex verbis Christi, *Matth. xxiv*, Deum non permissurum ut hoc templum restauraret. Verus fuit vates, imo doctor. Nam Deus eos a fabrica tribus ostentis delerruit. *Primo*, cum jacerent fundamenta, ingentem terrae motum excitavit, qui fundamenta disturbavit. *Secundo*, igne de caelo missio, omnia fabricarum instrumenta, omnia ligna et lapides, omnemque fabricae materiam absumpsit: duravit hoc incendium per diem integrum. *Tertio*, nocte sequenti effugis crucis, radiorum luminis insignitas, illorum vestibus impressit, quas cum dies illucesceret, eernentes Judaei, cluere ac delere cupientes, nullo modo poterunt. Ita referunt Socrates lib. III, xvii, et Rufinus, lib. I, cap. lviii, et Chrysostomus, orat. 2 *Contra Judaeos*: « Hujus, ait, rei omnes nos testes sumus; nostra enim aetate ante annos viginti haec contigerunt; considera ergo insignem victoriam veritatis. »

Praedicit ergo hic Daniel perpetuam desolationem, tam templi quam urbis, faciendam a Tito; ita ut urbs Jerusalem non sit amplius regia Davidis et posterorum, ac Judeorum; sed serva et quasi mancipium Gentium, puta Romanorum, ac deinde Christianorum, ac postea Turcorum, uti jam est critique usque ad finem mundi, quando Antichristus rex Judaeorum Hierosolymae sedem regni constituet, ut patet *Apoc. xi, 8*. Quocirca Adrianus Imperator 64 anno post exidum Titi, puta anno Christi 104, Gentium coloniam in Jerusalem deduxit, eamque Aeliam Capitolinam nuncupavit, ac in ea templum Jovi aedificari curavit: emque Judaei hoc acre ferentes arma moverent, ita ab eo cæsi sunt, « ut pauci evaserint, » inquit Dionis *Epitome in Adriano*, « et

Tituli
fabrica
templi
caelitus
disturbata.

quingenta eorum arces munitissima, vicique celeberrimi et nobilissimi 983 funditus eversi sint. Cæsa sunt in excursionibus præliisque hominum quingenta octoginta milia; eorum autem qui fame, morbo et igni interierunt, infinita fuit multitudo, ut omnis pene Judea deserta fuerit. » Addit portenta quae id presignificaverunt: « Namque monumentum Salomonis, quod illi summa religione colunt, sua sponte divisum corruerat; lupi præterea et hyænes multae in urbes eorum rugientes atque ululantes introierant. » Tem-

plum ergo Judaeorum non reparabitur nisi in fine mundi ab Antichristo, qui in illo sedebit et adorabitur, ut dixi *II Thessalon. ii, 4*. Unde etiam tunc manebit in templo abominatio et desolatio, puta idolum Antichristi: licet enim Antichristus initio forte apud Judaeos simulaturus sit, se templum hoc velle reparare Deo eorum, tamen revera illud non Deo, sed sibi iudicabit: intendet enim hoc templum facere sedem suam, in qua ut numen sedeat et colatur. Ita Franciscus Suarez, et passim alii supra citati.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hoc caput duorum quo sequuntur præfatio est: nihil enim aliud Propheta facit, quam in genere præponere visionem, quam illi particulat, cap. xi et xii, Angelus exponit: ita Maldonatus. Daniel ergo rugiens et jejuniens ob interruptam templi fabricam, videt Angelum miræ fulgidum a quo audit, vers. 12, exauditus esse preces suas, dicitque, vers. 13, pugnam angeli Judaeorum cum angelo Persarum et Græcorum

1. Anno tertio Cyri regis Persarum, verbum revelatum est Danieli cognomento Baltassar, et verbum verum, et fortitudo magna: intellexitque sermonem: intelligentia enim est opus in visione. 2. In diebus illis ego Daniel hebdomadam trium hebdomadarum diebus, 3. panem desiderabilem non comedi, et caro et vinum non introierunt in os meum, sed neque unguento unctus sum: donec completerentur trium hebdomadarum dies. 4. Die autem vigesima et quarta mensis primi, eram juxta fluvium magnum, qui est Tigris. 5. Et levavi oculos meos, et vidi: et ecce vir unus vestitus lineis, et renes ejus accincti auro obrizo: 6. et corpus ejus quasi chrysolithus, et facies ejus velut species fulguris, et oculi ejus ut lampas ardens: et brachia ejus, et quæ deorsum sunt usque ad pedes, quasi species æris candidis, et vox sermonum ejus ut vox multitudinis. 7. Vidi autem ego Daniel solus visionem: porro viri, qui erant mecum, non viderunt: sed terror nimius irruit super eos, et fugerunt in absconditum. 8. Ego autem relictus solus vidi visionem grandem hanc: et non remansit in me fortitudo, sed et species mea immutata est in me, et emarui, nec habui quidquam virium. 9. Et audivi vocem sermonum ejus: et audiens jacebam consternatus super faciem meam, et vultus meus hærebat terra. 10. Et ecce manus tetigit me, et crexit me super genua mea, et super articulos manuum mearum. 11. Et dixit ad me: Daniel, vir desideriorum, intellige verba, quæ ego loquor ad te, et sta in gradu tuo: nunc enim sum missus ad te. Cumque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens. 12. Et ait ad me: Noli metuere, Daniel: quia ex te primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum ut te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua, et ego veni propter sermones tuos. 13. Princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti et uno diebus: et ecce Michael unus de principibus primis venit in adiutorium meum, et ego remansi tibi juxta regem Persarum. 14. Veni autem ut docerem te quæ ventura sunt populo tuo in novissimis diebus, quoniam adhuc visio in dies. 15. Cumque loqueretur mihi hujusmodi verbis, deieci vultum meum ad terram, et tacui. 16. Et ecce quasi similitudo filii hominis tetigit labia mea: et aperiens os meum locutus sum, et dixi ad eum qui stabat contra me: Domine mi, in visione tua dissoluta sunt compages meae, et nihil in me remansit virium. 17. Et quomodo poterit servus homini mei loqui cum Domino mee? nihil enim in me remansit virium, sed et halitus meus interoludat. 18. Rursum ergo tetigit